
Kultūros eskizai

AGNĖ TALIŪTĖ

2020 04 26

Būvis „tarp“: Jazminos Cininas paroda „Eglė ir vilkmergės“ Nacionaliniame M. K. Čiurlionio dailės muziejuje

Nacionaliniame M. K. Čiurlionio dailės muziejuje (V. Putvinskio g. 55, Kaunas) sausio 24 dieną įvyko menininkės Jazminos Cininas parodos „Eglė ir vilkmergės“ atidarymas. Prisimenu, tąkart žmonės, nesilaikydami šiandien jau įprasto saugaus atstumo, klausėsi Jazminos kartu su vyru atliekamo lietuvių liaudies kūrinio „Pragėriau žirgą“, o po to mažoje salėje, taip pat grėsmingai suartėdami, apžiūrinėjo parodą. Paroda muziejuje veikė iki kovo 29 dienos, tačiau, kitaip nei įprastai, spaudoje neišgirdome raginimų ją išsvysti paskutinį kartą. Ši paroda – paskutinė, kurią spėjau pamatyti prieš muziejų ir galerijų duris užvėrusį karantiną, o šis straipsnis visiems – spėjusiems ir nespėjusiems jos pamatyti.

Kitaip nei įprastoje europiečių mitologijoje, kurioje vilkolakiai dažniausiai būna tik vyrai, parodoje „Eglė ir vilkmergės“ Jazmina Cininas eksponuoja moterų vilkolakių, kitaip dar vadinamų vilkmergėmis, portretus. Sudėtinga linoražinio technika portretus menininkė pradėjo kurti prieš du dešimtmečius, nusprendusi portreto / autoportreto žanrą papildyti baltų simbolika. Kaip teigia Cininas, ieškodama įkvėpimo visai atsitiktinai prisiminė geležinio vilko legendą, o pradėjusi ieškoti panašių pasakojimų apie moteris, deja, taip lengvai nerado. Tai ir tapo paskata pradėti ilgus metus trukusį nuodugną tyrimą apie moteris vilkolakes mitologijoje ir realiaame gyvenime. Tyrimo rezultatus ir jo įkvėptus portretus Jazmina Cininas užfiksavo disertacijoje „The Girlie Werewolf Hall of Fame: Historical and Contemporary Figurations of the Female Lycanthrope“ (2014). Moterų vilkių vaizdavimas mitologijoje, pasak Jazminos, byloja ne tik apie mitologiją, bet ir apie bendrąją istorijos kuriamą moters vaizdinį. Moteris joje buvo arba rūpestinga motina (galime prisiminti Romulo ir Remo legendą ir juos užauginusią vilkę), arba gundanti ir grėsminga *femme fatale*. Taigi, moterų vilkolakių portretais Cininas ne tik kvestionuoja tradicinę mitologiją ir istoriją, paremtą opozicijomis, bet ir siūlo savąją, kurioje moteris gali įgauti ir kitus, tarpinius, būvius. Moteriška Cininas intervencija į mitologinį pasaulį ir binarinės gamtos ir kultūros opozicijos naikinimas leidžia į menininkės kūrybą pažvelgti ir feministiniu žvilgsniu. Nors parodoje ar ją pristatančiuose tekstuose nuorodų į tai nėra, kūryboje feministinės minties ar panašumo į kitas feministinio meno strategijas netrūksta. Cininas kūrybą galime lyginti su feminizme žinomais istorijos perrašymo ar „herstory“ metodais, kuriais siekiama kurti kitokią, moterišką istorijos versiją ar į tradicinę istoriją grąžinti pamirštus vardus bei pavardes. Nors Cininas kūryboje regime mitologinį pasaulį, jame yra ir tikrų vardų. Pavyzdžiui, kūriniuose „Elsė iš Mersburgo, 1450“ (2007) ar „Lilia naudojasi savo šeimos

paveldu“ (2010). Pirmajame menininkė pasakoja apie šveicarę Elbę, kuriai XV a. viduryje buvo atlikta egzekucija už raganavimą ir jodinėjimą vilkais, o antrajame pristato šiuolaikinės „vilkolakės“ Lilios istoriją. Lilia – meksikietė mergina, kuri Gineso rekordų knygoje yra pripažinta plaukuočiausios šeimos atstove, o vadinamąjį vilkolakio sindromą turinčios giminės istorija yra žinoma dar nuo XIX a.

Kūrinyje „Elsė iš Mersburgo, 1450“ Cininas ne tik išraižo pačią Elbę ir jos gyvenimo istoriją, bet ir tekstą: *Despite her obvious skill, the Meersburg folk did not much care for Else's wolf-riding* („Nepaisant jos akivaizdaus talento, Mersburgo liaudžiai nerūpėjo Elbės jodinėjimas vilkais“). Šiame ir kituose kūriniuose atsirandantys klaidingi, prieštaringi ir šmaikštūs prierašai ar kūrinių pavadinimai Cininas kūrybą leidžia sieti ir su feminizme paplitusia vaizdo papildymo tekstu strategija. Pasinaudodama ja menininkė ne tik susigražina teisę kurti savo subjektyvų pasakojimą, bet ir bando parodyti kalbos kaip galios įrankio galimybes meluoti bei manipuliuoti šia istorija. Taigi, menininkė tarp tiesos ir melo dreifuoja pasitelkdama ne tik fiktyvius ir realius personažus, bet ir vaizdą bei tekstą. Beje, jei jau prakalbome apie tekstus ir jų galią – gaila, bet portretuose esamų asmenybių istorijos parodoje nėra eksponuojamos, kitaip nei kitose menininkės parodose[1].

Su feminizmu menininkė sieja ir gamtos tematika, bandymas grįžti prie ištakų – mitų, ritualų pasaulio. Tai ne tik laukiniai moterų vilkolakių portretai, bet ir šalia eksponuojamos meninės knygos, kurias autorė pradėjo kurti prieš trejus metus po rezidencijos Estijos spaudos ir popieriaus muziejuje Tartu. Meninės knygas koliažo principu autorė kuria, kaip pati teigia, iš „šiukšlių“: popierinių pieno pakelių, vintažinių ir nereikalingų knygų viršelių, estiškų ir lietuviškų enciklopedijų ar panaudotų verslo vokų. Koliažo principu atliktose knygose svarbu ne tik tvarumas, bet ir transformacija iš seno į naują. Ne tik medžiagų, bet ir temų atžvilgiu – tautodailės karpinius ir liaudies pasakas perkeltiant į šių dienų pasaulį ir naujus kontekstus.

Tačiau Cininas meninėse knygose ir karpiniuose kaip ir vilkmergių portretuose vaizduojamos išskirtinai tik moterys. Tai šiuos kruopščius rankų darbo kūrinius leidžia apibūdinti ir *femme* terminu, kitaip – moteriškuoju koliažu, kuriame naudojamos koliažo, dekupažo, fotomontažo technikos ar kiti taikomojo meno metodai jungiasi su asmeniniu moters gyvenimo naratyvu. Cininas moteriškieji koliažai („Gudrios vilkmergės klastinga svajonė“, 2017; „Medžiai gedi su žalčių karaliene“, 2019), kuriuose regimą moters vaizdinį papildo ir gamta bei tvarumo, darnos idėjos, siejasi ir su kita feminizmo rūšimi – ekofeminizmu. Kaip teigia Cininas, gamta jai svarbi ne tik kaip kūrinių dalis, bet ir realiame gyvenime, ypač dabartiniame gaisrų Australijos miškuose kontekste. „Kurdama šias knygas iš šiukšlių, galvojau apie jas ir norėjau, kad pasaulyje jų būtų kuo mažiau“, – teigia menininkė[2]. Pati Jazmina straipsnyje „One Wolf Girl Battles Against All Mankind: The New Breed of Female Werewolf as Eco-warrior in Contemporary Film and Fiction“ moteris vilkolakes lygina su ekologinėmis karėmis ir teigia, kad ekofeminizmas siūlo iš naujo perkurti gamtą ir įsivaizduoti galimus kultūros, žmogaus ir gamtos bei kitų rūšių santykius[3]. Taigi, parodoje „Eglė ir vilkmergės“ eksponuojami vilkolakių portretai ir meninės knygos – tai ne tik feministinė mitologijos kritika ar moters vilkolakės siužeto gražinimas į istoriją, bet ir lygių santykių ne tik tarp lyčių, bet ir kitų rūšių troškimas.

Darnesnę žmogaus ir gamtos ateitį Jazmina Cininas įsivaizduoja ir ribinių personažų vaizdavimu. Vilkmėrgės – tai ne tik galimų tarpinių moters būvių (erotiška *femme fatale* versus globėjiška motina), bet ir tarpinių bendrąja prasme žmogaus būsenų metaforos, simboliai. Menininkė portretais kalba apie tamsiąją, kiekviename iš mūsų slypinčią žvėrišką pusę. Pasak

jos, tik užmegzdamas santykį su „vidiniu žvėrimi“, imi labiau gerbti gamtą, pradedi jaustis tikra ir neatskiriama jos dalimi. Taigi, galime teigti, kad tamsūs šiuolaikinio gotikinio stiliaus grafikos kūriniai ir juose vaizduojamos moterys-vilkės simbolizuoja kiekvieno iš mūsų transformacijas į tamsųjį, gyvulišką ir dažnai slepiamą vidinį „aš“, o kontrastą kuriančios šviesios ir idiliškos meninės knygos tampa siekiamo darnaus santykio su pačiu savimi projekcijomis.

Išties pati Jazmina yra kintančios, ribinės asmenybės pavyzdys kaip ir jos vaizduojamos moterys-vilkės. Ji hibridas, dviejų pasaulių, dviejų tautybių junginys. Gimusi Australijoje, tačiau jaučianti itin stiprų ryšį ir su Lietuva, iš kur yra kilusi jos šeima – ji yra Mikalojaus Konstantino Čiurlionio brolio Stasio provaikaitė. Besidomėdama prosenelio asmenybe menininkė prieš kelerius metus apsilankė Nacionalinio M. K. Čiurlionio dailės muziejaus parodoje „Labdariai.lt“, o muziejus jai pasiūlė surengti šią – pirmąją personalinę parodą šioje įstaigoje.

Tačiau ryšį su Lietuva, mūsų gamta ir mistiniais, mitologiniais pasauliais nurodo ne tik jos giminytės ryšys su panašias temas nagrinėjusiu Čiurlioniu, bet ir parodoje eksponuojama kūryba. Regime baltų, tautosakos, liaudies motyvus – mitines vilkmerges ir žymiąją Eglę žalčių karalienę. Pieno dėžučių karpiniais ji kuria tarsi liaudiškus raštus, o portretuose vaizduoja lietuviškus personažus. Vieną iš tarpukaryje veikusio „Vilkolakio“ teatro įkūrėjų Olga Dubeneckienę („Olga buvo populiarus traukos objektas vestuvėse“, 2012) ar vilką vardu Lapsis, kuris 2000 m. pabėgo iš Kauno zoologijos sodo ir buvo nušautas miške visai netoli vietos, kurioje Cininas apsistojo viešnagės Lietuvoje metu („Rima supranta gimimo Kūčių vakarą prakeiksmą“, 2006).

Taigi, Jazminos Cininas parodą „Eglė ir vilkmergės“ galime apibūdinti kaip būvį „tarp“. Tarp Australijos ir Lietuvos, tarp meninio projekto ir nuodugnaus mokslinio tyrimo, tarp mitologinio pasakojimo ir aktualių ekologinių problemų ar tarp feminizmo ir bendrųjų žmogaus egzistencijos temų. Parodoje ji ne tik pateikia savo subjektyvią, moterišką šių dviejų – fikcinio ir realaus – pasaulių versiją, bet ir nejučia priverčia klausti: o kuo naktimis, per pilnatį, virstame mes? Juk galų gale visi mes tokie patys – mišrūnai, hibridai, esantys kažkur „tarp“.

---

[1] 2017 m. Jazminos Cininas parodoje „The Girlie Werewolf Project Enter the Lair“ Benalos meno galerijoje Australijoje buvo pateikiamos ne tik eksponuojamų vilkolakių istorijos, bet ir galimybė žiūrovams pasimatuoti vilkolakės kaukę ar nusifotografuoti specialiai sukurtuose fotokampeliuose.

[2] Paulina Okunytė, „Australijoje gimusi kūrėja įkvėpimo ieško lietuvių tautosakoje“, <https://kauno.diena.lt/naujienos/kaunas/menas-ir-pramogos/australijoje-gimusi-kureja-ikvepimo-iesko-lietuviu-tautosakoje-956003>.

[3] Jazmina Cininas, „One Wolf Girl Battles Against All Mankind: The New Breed of Female Werewolf as Eco-warrior in Contemporary Film and Fiction“, *PAN: Philosophy, Activism, Nature*, 2010, Nr. 7.

Kiti tekstai, kuriuos parašė AGNĖ TALIŪTĖ:

Būvis „tarp“: Jazminos Cininas paroda „Eglė ir vilkmergės“ Nacionaliniame M. K. Čiurlionio dailės muziejuje

Atviri kūriniai – kritikai ir vaizduotei

Visos teisės saugomos © 2013 Šiaurės Atėnai
